

Szerepiné Persa Mária

Az olvasás szenvedélyes megszerettetése – gondolatok Maria Larsson előadásáról

A TÁMOP finanszírozásában, továbbá a HUNRA és az OSZK szervezésében ebben az évben négy előadást hallgathatnak meg a magyar könyvtárosok. A sorozat második előadására siettem július 9-én. Forró nyári nap volt ez Budapesten, jólesett belépni az Országos Széchényi Könyvtár hűvös épületébe. *Olvasásfejlesztés bevándorlók körében* – ez volt a csalogató cím. Péterfi Rita, az OSZK munkatársa nyitotta meg a napot, amelynek előadásait és konzultációit a vendégelőadóként meghívott Maria Larsson svédországi könyvtáros tartotta.

Péterfi Rita arról beszélt, hogy az olvasás korai megszerettetése (lehetőleg nyolcéves korig) rendkívül fontos, de ugyanilyen fontos az is, hogy az olvasásnak legyen iskolán kívüli terepe is, és iskolán kívüli életről szóló szöveg is szerepeljen a feldolgozásokban. A megnyitóban elhangzott, hogy az utóbbi évek vizsgálatai szerint az anyák iskolázottsága és kultúrához való viszonya meghatározó a gyermek szempontjából. Az előadó kiemelte, hogy az olvasás örömet okozó tevékenység. Az olvasáshoz való viszonyulás társadalmi megosztottságot hoz létre: Magyarországon kultúrával jól ellátott, könyves családi környezetben csupán a gyerekek 10-14%-a él, közel 60%-uk viszont mindezzel sokkal kevésbé van ellátva.

Ezután bemutatta Maria Larssont, akiről, ha nem tudtam volna meg, hogy magyar származású, nem kételkedtem volna abban, hogy svéd: nyugalmat árasztott, meggyőző volt, és nagyon alapos. Maria Larsson 1996-ban került Svédországba, miután 11 évet a Békés Megyei Könyvtárban töltött el szlovák báziskönyvtárosként. Mint elmondta, az a munka nagyon hasonlított ahhoz, ahogyan a bevándorlókkal kell foglalkoznia Svédországban. Jelenleg szabadúszó könyvtáros Göteborgban. Nagy vágya egy állandó könyvtárosi állás, erre azonban Svédországban 5–10 évet is kell várni, nagyon sok ugyanis a képzett munkaerő.

Maria Larsson az előadás első részében egy rövid helyzetképet vázolt fel a svéd könyvtárak szerepéről, mindennapjairól. Svédországban sok a bevándorló, az ő gyermekeiket segíteni kell eljutni az olvasók táborába. A bevándorlók gyermekei nagyon sokfélék: törökök, szerbek, horvátok, macedónok, arabok, szomáliaiak. Vannak speciálisan nekik szóló könyvek is, amelyekben a főszereplők bevándorlók. A legnépszerűbb a *Habib* című alkotás, amelyből film is készült, a svéd tévé is bemutatta, valamint DVD-n is kapható.

Svédországban már 1970-ben erős népmozgalom volt, amely arra törekedett, hogy esélyegyenlőség legyen a társadalomban, és ez megmutatkozott a könyvek terén is. A mozgalom egyik következménye az lett, hogy úgynevezett LL-könyvek (LL = könnyen olvasható) jelentek meg. Több kiadó is foglalkozott ezzel, például a Hegas, az Argasso, az Opal, a Rabén & Sjögren. Céljuk az volt, hogy olyan könyveket jelentessenek meg, amelyek rövid mondatokat használnak, egyszerű szókinccsel, és konkrét információkat tartalmaznak. 1997-től létezik a Könnyen Olvasható Központ, amelynek minden kiadványát az állam finanszírozza. A központ segítségével jelennek meg könyvek, hangoskönyvek gyerekeknek és felnőtteknek egyaránt, ismert regények átdolgozásai, fordítások angolból, ismeretterjesztő művek, nyelvkönyvek CD-vel, tanári segédanyag a könyvekhez, ez utóbbi az interneten. Ha egy osztályból 5 vagy 10 ugyanolyan könyvet vesznek, kedvezményeket kapnak. A Klasszikusok Átiratban sorozat 1995-ben indult a Maj Bylock kiadónál, ezek nagyon leegyszerűsített szöveggel jelennek meg. A *Robinson Crusoe*-val kezdték, a magyar szerzők közül Kertész Imre *Sorstalanságát* is átdolgozták a célnak megfelelően.

Maria Larsson göteborgi iskolai könyvtárosi munkája alapján ismerhettük meg, hogyan kerülnek közel az olvasáshoz a gyerekek. A Biskops Garden Svartedalss Skolan iskolában két évet dolgozott helyettesítő könyvtárosként egy projektmunkán, és könyvklubot szervezett a Bylan állami projekt keretében, amely azokat az iskolákat segíti, ahol sok a bevándorló gyermek. Az iskola nagyon szép környezetben van, magyarul „Fekete-völgyi iskola” lenne a neve. Amikor az előadó odakerült, a könyvtár egy ablaktalan teremben volt, zsúfolt könyvszekrényvel. Maria selejtezett, majd könyveket vásárolt. Feladata az volt, hogy a felső tagozatban megismertesse a gyerekeket az olvasás szeretetével. (Svédországban 9 osztályos az általános iskola: 1–3. alsó, 4–6. középső, 7–9. felső tagozat.)

Svédországban a könyvtárosok számára nagyon jó továbbképzések léteznek. Hangsúlyos helyzetű a hangos olvasás, a svéd könyvtárellátó például 200 könyvet ajánl hangos olvasásra a 7–9 évesek számára. Az illusztrációk igényességére nagyon odafigyelnek. A Svéd Gyermekkönyvklub 2009-ben például Olvass hangosan! versenyt hirdetett, nagy díjakkal. A gyerekeknek egy könyvet együtt el kellett olvasniuk a tanítóval, majd még valamit kellett készíteniük a könyvvel kapcsolatban (pl. makett, tabló, bábok). Az ország összes 5. osztályosának meghirdették a versenyt, így 1500 pályázó volt; a díjakat Stockholmban a Kultúrpalotában adták át. Az első díj 10 000 euró értékű könyv volt, állvánnyal. A zsűrit illusztrátorok és gyermekkönyvírók alkották.

Svédországban 1997-től létezik a Könyvszűri, amelyben az adott évben megjelent könyvekből 5 gyermek- és ifjúsági irodalmi könyvre lehet szavazni. A Könyvszűri tagja lehet minden iskolás gyerek, aki még nem múlt el 19 éves. A szavazók felső korhatára tehát 19 év, és a szavazó osztályok író-olvasó találkozót és könyveket nyerhetnek. A könyvtárak támogatása nagyon erős, mind állami, mind önkormányzati részről. Az olvasás fejlesztését könyvszűri-katalógus is segíti, ebben 300 mű szerepel. Minden osztály szavazhat a listából arra, hogy milyen könyvet szeretne elolvasni. Ezután a kiválasztott könyveket a könyvtár megvásárolja.

1965 óta létezik a Svéd Gyerekkönyvintézet, amelyhez nyilvános kutatási könyvtár tartozik. Ez gyűjti a gyermek- és az ifjúsági irodalmat, tájékoztat, támogatja a kutatást, nemzeti-nemzetközi kapcsolatokat ápol. Kiadásait az oktatási tárca finanszírozza. Minden évben megrendezik a Könyvkóstolót, amely egyfajta ajánló kiállítás. 2009-ben például a megjelent gyerekkönyvek 44%-a volt eredeti svéd mű (768 cím), 56%-a pedig fordítás (982 cím). Érdekesség még, hogy a 2009-ben megjelent gyerekkönyvek 85%-a első kiadás volt. Az összes olyan könyvet kiállítják, amely az előző évben jelent meg. Megjelentetnek gyerekkönyv-katalógust, amelynek az a feladata, hogy felkeltse a gyerekek olvasás iránti érdeklődését, ezt 400 000 példányban nyomtatják ki, és ingyenesen terjesztik. A könyvkatalógust az ajánlott könyvek listája követi, a könyveket a könyvtárosok választják ki. Külön ajánló van képeskönyvekből és a következő kategóriákban: Olvass hangosan!, Olvass egyedül!, Olvass többet!, hangoskönyv, ifjúsági és képregény. Az egyes ajánlók egymásra épülnek, egyfajta fokozatosságot jelöl az Olvass hangosan!, az Olvass egyedül!, az Olvass többet! csoportnév.

Az olvasás megszerettetése tehát nagyon korán megkezdődik Svédországban. A gyerekeknek a svéd könyvtárakban nyolc hónapos – egyéves kortól kínálnak kölcsönözhető könyveket. Ezek a könyvek szülői felolvasásra, együttlapozásra valók az iskoláskor kezdetéig. Később tanulmányaik és érdeklődésük szerint válogathatnak a diákok. Véleményem szerint nálunk, Magyarországon a jó gyermekkönyvtárakban (és több van belőlük, mint azt elsőre gondolnánk) a lelkes könyvtárosok már beszereznek kicsiknek szóló sorozatokat is családi kölcsönzésre.

Az olvasás azonban nem áll meg a papíralapú könyveknél. 1996 óta létezik a Svéd Virtuális Gyerekkönyvtár; a gyerekek az e-könyveket az Állami Kulturális Tanács finanszírozásával ingyen olvashatják. Ilyen lehetőség a magyar gyerekeket is nagyon felvillanyozná, remélhetőleg a közeljövőben nálunk is megvalósul az, hogy a gyerekek olcsón hozzájuthassanak az e-könyvekhez.

Maria Larsson elmondta, hogy Svédországban az ifjúsági könyvtári projekteknek egységes rendszere van. Ezek a könyvhöz való közelkerülést, a szorosabb olvasásértést szolgálják, mindenkor az élményadást célozzák meg. A csoportba, osztályba járó valamennyi gyerek joga az, hogy a foglalkozások résztvevője legyen. Az ifjúsági könyvtári projekt a következőképpen épül fel: foglalkozások az előkészítő osztálynak, foglalkozások a 3–4. osztálynak, foglalkozások az 5. osztályosok számára, könyvzsűri, iskolai könyvtári blog, foglalkozások a könyvtári bloggal kapcsolatban, új könyvek bemutatása vetítéssel, író-olvasó találkozók, könyvklub, együttműködés az iskolai könyvtári központtal.

Maria Larsson elmesélte: egyszer lehetőséget kapott rá, hogy 3–4. osztályos csoporttal foglalkozzon. Az volt a feladata, hogy felolvasást tartson a gyerekeknek, könyveket vigyen nekik, és olyan kiállítást szervezzen, ahol a könyvekről beszélt. Ezután a gyerekek választhatták ki, hogy melyiket szeretnék elolvasni. Akár haza is vihették ezeket a könyveket, majd később visszavitték a könyvtárba. A svéd iskolákban bevett gyakorlat például az, hogy a tanító kölcsönözhet a gyerekeknek, így 20–30 könyv is az osztályhoz kerülhet, és erre nincs késedelmi díj sem. Az osztályteremben így könnyen hozzáférhetőek a könyvek. Minden könyvkatalógusban van rejtvény és kis ismertető is. A könyvkatalógust úgy használják, hogy mindenkinek be kell jelölnie, melyik könyvet szeretné. Az a szokás, hogy ezeket a könyvtáros kikölcsönzi a városi könyvtárból, és odaszállítja a gyerekeknek.

Mindaz, amit vázlatosan az 5. osztályosok foglalkozásáról hallottunk, véleményem szerint jól adaptálható a magyarországi gyermekek számára is. A foglalkozás elején először minden gyerek maga választ egy könyvet, majd 15 perces csendes olvasás következik. Természetesen fontos, hogy a gyerekek minél több művet megismerjenek. Ehhez részben a könyvtárosok ajánlanak könyvet a gyerekeknek, részben a gyerekek egymásnak mesélnek a legkedvesebb olvasmányaikról. A foglalkozásokon hangoskönyvekből mutatnak be részleteket, illetőleg mindenki felolvas egy fejezetet a kiválasztott könyvből. Az olvasáshoz hozzátartozik a könyvtár megismerése is, így a gyerekek közösen ellátogatnak a kerületi könyvtárba, ahol megtanítják őket a könyvtárhasználatra. Fontos megjegyezni azt is, hogy Svédországban minden gyereknek van úgynevezett padkönyve, ezt a padjában tartja, és ha alkalomadtán olvasnia kell, vagy olvashat, előveszi. A foglalkozásvezetők az otthoni olvasásról is képet kapnak, a gyerekek ugyanis egy lapot vezetnek, amelyre naponta feljegyzik, hány percet olvastak, és ezt a szülő aláírja. A választott könyvön kívül minden ötödikes elolvasta a Fröken Europa (Európa asszony) című könyvet. Ez a mű az idűutazásról szól, történelmi és földrajzi ismereteket tartalmaz, valamint művészeti értékeket mutat be. Állami költségen nyomtatták, 120 000 példányban, 2005-ben minden ötödikes megkapta. A könyv célja az ismeretnyújtáson túl az európai összetartozás tudatának erősítése is volt.

Maria Larsson a következőképpen fejezte be az előadását: „A könyvtárosok, a tanítók akkor szolgálják az olvasás ügyét, ha a könyvet mindennapi használatra szánják, kézközbe helyezik.”

Kicsit irigyeltem svéd tanártársaimat a hallottak alapján, ugyanakkor sok ötletet is kaptam az általam is örömforrásnak tartott olvasás megszerettetésére. Különösen azok tetszettek, amelyek nagyon egyszerűen megvalósíthatók, és a gyerekek is szívesen vennék, például a padkönyv, a kiállítással megoldott könyvajánló vagy a gyerekek kérésére házhoz vitt könyvtári könyvek.

Nem véletlen, hogy Maria Larssonnak Melissa officinalis néven van internetes blogja. Elmondta, hogy ez a kedves növény, a citromfű ugyanarra való, mint az olvasás: szorongásoldó, fájdalmat csillapító, örömet adó. Az sem véletlen, hogy előadása végén egy cserép citromfűvet kapott a meghívóitól.

Szerepiné Persa, Mária: How to make reading attractive – Some thoughts on Maria Larsson's talk

Az írás szerzőjéről

Szerepiné Persa Mária

Forrás Mesés Fejlesztő, Játszó és Szövegértés Műhely, Budapest, Magyarország

szerepi1[kukac]gmail.com